UOT: 657

Vüsalə Musa qızı BABAYEVA
i.f.d, müəllim, Azərbaycan Əmək və
Sosial Münasibətlər Akademiyası,
Fərid Şahbaz oğlu ƏZİMLİ
magistrant, Azərbaycan Əmək və
Sosial Münasibətlər Akademiyası
E-mail: feridezimli46@gmail.com
https://doi.org/10.30546/4.71.73001.2025.002.0133

XİDMƏT SEKTORUNDA FƏALİYYƏT GÖSTƏRƏN MÜƏSSİSƏLƏRDƏ MÜHASİBAT UÇOTU VƏ HESABATIN TƏŞKİLİ PROBLEMLƏRİNİN TƏDQİQİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - xidmət sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisələrdə mühasibat uçotu və hesabatın təşkili problemlərinin həlli yollarını araşdırmaqdır.

Tədqiqatın metodologiyası - tədqiqat işində təhlil, sintez və müqayisəli üsullardan istifadə olunmuşdur. İşin elmi nəticələrinə nail olmaq üçün sistemli, proses, resurs və effektiv yanaşmalardan istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - xidmət sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisələr qeyri-maddi aktivlər, müxtəlif gəlir axınları və xərclərin bölüşdürülməsi ilə bağlı problemlər səbəbindən mühasibat uçotu və hesabatlarda nadir çətinliklərlə üzləşirlər. Həll yollarına sənaye üçün xüsusi mühasibat standartlarının qəbul edilməsi, AI və bulud əsaslı sistemlər kimi qabaqcıl texnologiyaların tətbiqi və dəqiq hesabat üçün kadr hazırlığının artırılması daxildir. Maliyyə şəffaflığının və əməliyyat səmərəliliyinin təkmilləşdirilməsində daha yaxşı qərarların qəbul edilməsini asanlaşdırmaqdadır.

Tədqiqatın nəticələri - tapıntılar bulud əsaslı platformalar və real vaxt məlumat analitikası kimi qabaqcıl mühasibat uçotu sistemlərinin tətbiqi ilə maliyyə hesabatlarında təkmilləşdirilmiş dəqiqlik, vaxtında və etibarlılıq arasında güclü əlaqə olduğunu ortaya qoyur.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - Bu tədqiqat xidmət sektorunun spesifik ehtiyaclarını qarşılamaq üçün həm ənənəvi mühasibat uçotu prinsiplərini, həm də müasir texnoloji yenilikləri unikal şəkildə birləşdirərək sahəni inkişaf etdirir. Elmi yenilik məlumatların təhlükəsizliyini artırmaq, insan səhvlərini azaltmaq və tənzimləyici tələblərə qüsursuz uyğunluğu təmin etmək üçün süni intellekt və blokçeyn kimi avtomatlaşdırma texnologiyalarının birləşdirilməsindədir. Tədqiqat adaptiv və genişlənə bilən yanaşma təklif etməklə müəssisələrə inkişaf edən mühasibat uçotu və hesabat problemlərini effektiv şəkildə həll etmək üçün perspektivli metodologiya təqdim edir.

Açar sözlər: xidmət sektoru, müəssisələr, xidmət müəssisələri, mühasibat uçotu, hesabatın təşkili

Giriş

Müasir iqtisadiyyatların kritik tərkib hissəsi olan xidmət sektoru səhiyyə, təhsil, maliyyə, qonaqpərvərlik və informasiya texnologiyaları kimi müxtəlif sahələri əhatə edir. İstehsal və pərakəndə satış bizneslərindən fərqli olaraq, xidmət yönümlü müəssisələr qeyri-maddi məhsullara, müştəri yönümlü əməliyyatlara və dinamik biznes mühitlərinə etibar etdikləri üçün unikal mühasibat uçotu və hesabat problemləri ilə üzləşirlər. Dəqiq mühasibat uçotu və şəffaf hesabat bu müəssisələr üçün əvəzolunmazdır, çünki onlar məlumatlı qərarların qəbulu, normativlərə uyğunluq və maraqlı tərəflərin etibarı üçün əsas təşkil edir. Xidmət sektorunun uçotunda əsas mürəkkəbliklərdən biri gəlirin tanınması ilə bağlıdır. Xidmətlər tez-tez zamanla və ya mərhələlərlə təqdim olunur, bu da gəliri müvafiq icra öhdəlikləri ilə uyğunlaşdırmaq üçün dəqiq metodları tələb edir. Bundan əlavə, əqli mülkiyyət və ya qudvil kimi qeyri-maddi aktivlər bu sektorda üstünlük təşkil

edir və qiymətləndirmə, amortizasiya və açıqlamada çətinliklər yaradır. Xərclərin bölüşdürülməsi başqa problem yaradır, belə ki, dolayı məsrəflər – məsələn, inzibati xərclər və ya işçilərə verilən mükafatlar – tez-tez birbaşa xidmətlərin göstərilməsi xərcləri ilə qarışır və maliyyə hesabatlarını çətinləşdirir. Bu problemləri həll etmək üçün xidmət sektorundakı müəssisələr möhkəm strategiyalar və alətlər qəbul etməlidirlər. Sənayenin xüsusi ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmış qabaqcıl mühasibat proqram təminatının tətbiqi dəqiqliyi artıra və prosesləri sadələşdirə bilər. Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına (BMHS) və ya Ümumi Qəbul Edilmiş Mühasibat Uçotu Prinsiplərinə (GAAP) riayət etmək, xüsusən də çoxmillətli əməliyyatlar üçün ardıcıllığı və uyğunluğu təmin edir. Üstəlik, məlumat analitikasından və süni intellektdən istifadə xərclərin idarə edilməsi və gəlirin optimallaşdırılmasına dair fikirlər təqdim etməklə qərar qəbul etməyi təkmilləşdirə bilər. Texniki həllərdən başqa, mühasibat işçiləri arasında davamlı təlim və peşəkar inkişaf mədəniyyətinin təşviqi inkişaf edən qaydalar və texnologiyalarla ayaqlaşmaq üçün vacibdir. Kənar auditorlar və məsləhətçilər ilə əməkdaşlıq maliyyə hesabatlarının etibarlılığını və düzgünlüyünü daha da artıra bilər. Xidmət sektorunda mühasibat uçotu və hesabat problemlərinin həlli texnoloji innovasiyaları, tənzimləmələrə riayət etməyi və ixtisaslı kadrları birləşdirən çoxşaxəli yanaşma tələb edir. Bu problemləri həll etməklə müəssisələr getdikcə artan rəqabət şəraitində maliyyə şəffaflığına, əməliyyat səmərəliliyinə və davamlı inkişafa nail ola bilərlər.

Xidmət müəssisələrində mühasibat uçotu və hesabatın təşkili

Xidmət müəssisələrində mühasibat uçotu və hesabatlılıq düzgün maliyyə idarəçiliyi və şəffaflığın təmin edilməsində həlledici rol oynayır. İstehsal müəssisələrindən fərqli olaraq, xidmət müəssisələri maddi mallarla məşğul olmurlar; əvəzinə, onların əməliyyatları müştərilərə və ya müştərilərə xidmət göstərmək ətrafında fırlanır. Bu unikal xüsusiyyət mühasibat uçotunda, xüsusən də gəlirin tanınması, xərclərin bölüşdürülməsi və hesabatların hazırlanmasında fərqli çətinliklər yaradır. Xidmət müəssisələrində ilkin gəlir mənbələrinə göstərilən xidmətlərə görə ödənişlər daxildir ki, onlar hər saat, layihə üzrə və ya abunə əsasında hesablana bilər. Gəlirlərin tanınması əsas məsələyə çevrilir, belə ki, müəssisələr gəlirləri nağd pulun alındığı zaman deyil, qazanılan zaman dəqiq qeyd etmələrini təmin etməlidirlər. Bu, çox vaxt hesablama uçotu prinsiplərinin tətbiqini nəzərdə tutur. Məsləhətçi və ya hüquq firmaları kimi xidmət müəssisələri də uzunmüddətli müqavilələrin və ya çoxmərhələli xidmətlərin tanınmasında çətinliklərlə üzləşə bilər, bu da zamanla gəlirin diqqətlə bölüşdürülməsini tələb edir [4, s.20]. Xidmət müəssisələrində xərclərin tanınması da istehsal şirkətlərindən fərqlidir. Xidmət müəssisələri adətən maddi xərclərdən daha çox əmək, əlavə məsrəflər və ixtisaslaşdırılmış xidmətlərlə bağlı xərclərə məruz qalırlar. Bu məsrəflər mühasibat uçotunda uyğunluq prinsipinə əməl etməklə, əldə edilmiş gəlirlərə uyğun gəlmək üçün müvafiq dövrlərə dəqiq şəkildə bölüşdürülməlidir. Çox vaxt xidmət müəssisələri üçün ən böyük xərc olan əmək məsrəfləri xüsusilə əhəmiyyətlidir və düzgün xərclərin idarə edilməsini və gəlirlilik təhlilini təmin etmək üçün ətraflı izləmə tələb edir. Hesabat məqsədləri üçün xidmət müəssisələri hərtərəfli maliyyə hesabatlarını, o cümlədən mənfəət və zərər haqqında hesabat, balans və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat təqdim etməlidirlər. Bu bəyanatlar maraqlı tərəflərə şirkətin maliyyə sağlamlığını və fəaliyyətini qiymətləndirməyə imkan verir. Xüsusilə xidmət müəssisələri üçün gəlir hesabatı xidmət gəlirləri və əməliyyat xərclərinə daha çox diqqət yetirə bilər, balans hesabatı isə müqavilələr, debitor borcları və əqli mülkiyyət kimi qeyri-maddi aktivlərlə bağlı aktivləri vurğulaya bilər. Xidmət müəssisələrində effektiv mühasibat uçotu və hesabatlılıq gəlirin tanınması, xərclərin idarə edilməsi və maliyyə hesabatı standartlarının dərindən başa düşülməsini tələb edir ki, bunların hamısı gəlirliliyin və uyğunluğun saxlanmasına kömək edir.

Müəssisələrdə mühasibat uçotu və hesabatın təşkili problemləri

Xidmət sektoru müəssisələri təkliflərinin qeyri-maddi xarakterinə görə unikal mühasibat problemləri ilə üzləşirlər. Bu təcrübələrin sadələşdirilməsi əməliyyat səmərəliliyini və maliyyə dəqiqliyini artıra bilər. Standartlaşdırma maliyyə hesabatlarında ardıcıllığın qorunması üçün çox vacibdir. Ümumi Qəbul Edilmiş Mühasibat Uçotu Prinsipləri (GAAP) və ya Beynəlxalq Maliyyə

Hesabatı Standartları (BMHS) kimi çərçivələrə uyğun gələn vahid uçot siyasətini işləyib hazırlamaq və həyata keçirməklə müəssisələr şəffaflığı və müqayisəliliyi təmin edə bilərlər. Gəlirlərin tanınması, xərclərin bölüşdürülməsi və xərclərin izlənməsi üçün prosedurların aydın sənədləşdirilməsi uyğunsuzluqları minimuma endirir və əməliyyatları tənzimləyici gözləntilərə uyğunlaşdırır. Texnologiyadan istifadə mühasibat uçotu proseslərinin sadələşdirilməsində mühüm rol oynayır. QuickBooks və ya Xero kimi xidmət sahələri üçün nəzərdə tutulmuş mühasibat proqramı hesab-faktura, əməkhaqqı və xərclərin idarə edilməsi kimi vəzifələri asanlaşdırır [4, s.45]. Müəssisə Resurslarının Planlaşdırılması (ERP) sistemləri də daxil olmaqla daha təkmil həllər müxtəlif maliyyə əməliyyatlarını vahid platformaya inteqrasiya edir. Avtomatlaşdırma yalnız əl ilə edilən səhvləri azaldır, həm də vaxta qənaət edir və real vaxt rejimində maliyyə göstəriciləri haqqında məlumat verir. Bundan əlavə, bulud əsaslı həllər komandalar arasında əməkdaşlığı gücləndirərək uzaqdan girişi təmin edir. Müntəzəm olaraq daxili auditin aparılması maliyyə bütövlüyünü qorumaq üçün proaktiv yanaşma rolunu oynayır. Bu auditlər uyğunsuzluqları və ya potensial saxtakarlığı erkən aşkar etməyə kömək edir. Bundan əlavə, auditlər müəyyən edilmiş standartlara uyğunluğu təmin edir və maraqlı tərəflər arasında etimadı artırır. Daxili yoxlamaları xarici audit təcrübələri ilə birləşdirərək, müəssisələr möhkəm maliyyə idarəçiliyi qura bilərlər. Bu həllərin həyata keçirilməsi - prosedurların standartlaşdırılması, avtomatlaşdırmanın tətbiqi və müntəzəm auditlərin aparılması mühasibat uçotu və hesabat problemlərini effektiv şəkildə həll edə bilər [8, s.66]. Bu təcrübələr dəqiqliyi, uyğunluğu və səmərəliliyi təmin edərək, xidmət sektoru bizneslərinə maliyyə hesabatlılığını qoruyarkən diqqətlərini əsas əməliyyatlarına yönəltməyə imkan verir. Sənaye inkişaf etdikcə, mühasibat təcrübələrinin davamlı qiymətləndirilməsi və uyğunlaşdırılması böyümənin və rəqabətin davam etdirilməsi üçün kritik olaraq qalacaq.

Səmərəli məlumatların idarə edilməsi xidmət sektoru bizneslərində mühasibat uçotu və hesabat problemlərini həll etmək üçün vacibdir. Sektorun dəqiq və vaxtında maliyyə məlumatlarına güvənməsi etibarlı məlumat idarəetmə strategiyalarında prioritet təşkil edir. Mərkəzləşdirilmiş verilənlər bazası məlumatların effektiv idarə edilməsinin əsası kimi xidmət edir. Maliyyə və əməliyyat məlumatlarını vahid platformaya inteqrasiya etməklə müəssisələr səhvləri azalda və ardıcıllığı təmin edə bilərlər. Mərkəzləşdirilmiş sistemlər məlumatların toplanmasını asanlaşdırır və departamentlər arasında əməkdaşlığı asanlaşdırır, gəlirlərin, xərclərin və digər əsas maliyyə göstəricilərinin fasiləsiz izlənilməsinə imkan verir. Bu cür sistemlər həmçinin maliyyə fəaliyyətlərinin hərtərəfli görünüşünü təmin etməklə mühasibat uçotu standartlarına daha yaxşı uyğunluğu dəstəkləyir. Real vaxt rejimində məlumatların daxil edilməsini və hesabat verməsini dəstəkləyən sistemlərin tətbiqi xidmət sektoru bizneslərinə dəyişən şərtlərə sürətlə reaksiya verməyə imkan verir. Real vaxt rejimində hesabat alətləri maliyyə göstəriciləri ilə bağlı dərhal fikirlər təqdim edərək, rəhbərliyə əsaslandırılmış qərarlar qəbul etməyə imkan verir. Bu alətlər vaxtında qərarların gəlirliliyə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə biləcəyi dinamik xidmət mühitlərində xüsusilə faydalıdır. NetSuite və SAP Business One kimi bulud əsaslı həllər maliyyə məlumatlarına real vaxt rejimində daxil olmağa imkan verir, qərarların qəbulu zamanı şəffaflığı və çevikliyi təmin edir. Etibarlı maliyyə hesabatı üçün məlumatların düzgünlüyünü təmin etmək vacibdir [10, s.43]. Məntiq testləri, diapazon yoxlamaları və çarpaz istinad mexanizmləri kimi avtomatlaşdırılmış məlumatların yoxlanılması hesabatlar yaradılmazdan əvvəl uyğunsuzluqları müəyyən etməyə kömək edir. Bu üsullar maliyyə hesabatlarında səhv riskini minimuma endirir, etibarlılığı və uyğunluğu artırır. Mühasibat proqramı daxilində təsdiqləmə proseslərinin inteqrasiyası məlumatların bütövlüyünün hesabat dövrü ərzində saxlanmasını təmin edir. Mərkəzləşdirilmiş sistemləri, real vaxt rejimində hesabatvermə imkanlarını və avtomatlaşdırılmış doğrulama üsullarını tətbiq etməklə xidmət sektoru müəssisələri məlumatların idarə edilməsi proseslərini əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşdirə bilərlər. Bu həllər təkcə mühasibat uçotu və hesabat problemlərini həll etmir, həm də strateji qərarların qəbulunu dəstəkləyir və biznesə daha çox səmərəlilik, dəqiqlik və rəqabət üstünlüyü əldə etməyə imkan verir.

Maliyyə nəticələrinin çox vaxt qeyri-maddi aktivlərdən və müştəri mərkəzli əməliyyatlardan

asılı olduğu xidmət sektoru müəssisələri üçün dəqiq hesabat çox vacibdir. Mühasibat uçotu və hesabat problemlərinin həlli sənayenin unikal tələblərinə uyğunlaşdırılmış strategiyalar tələb edir. Müvafiq əsas fəaliyyət göstəricilərinin (KPI) müəyyən edilməsi maliyyə hesabatlarının dəqiqliyini və aktuallığını artırır. Müştəri məmnuniyyəti balları, xidmətin göstərilməsinin səmərəliliyi və işçiyə düşən gəlir kimi xidmətə xas KPI-lər əməliyyat performansı haqqında təsəvvürlər təmin edir. Bu ölçülər maliyyə məlumatları və biznes nəticələri arasında fərqi aradan qaldıraraq strateji məqsədlərlə daha yaxşı uyğunlaşmaya imkan verir. KPI-lərin müntəzəm olaraq nəzərdən keçirilməsi və yenilənməsi onların inkişaf edən biznes ehtiyaclarına uyğun qalmasını təmin edir. Maliyyə hesabatlarının xidmət xətləri, məhsullar və ya coğrafi regionlar üzrə seqmentləşdirilməsi biznesin müxtəlif aspektləri haqqında ətraflı məlumat təqdim edir. Bu təcrübə rəhbərliyə və maraqlı tərəflərə mənfəəti təmin edən amilləri müəyyən etməyə, zəif fəaliyyət göstərən sahələri qiymətləndirməyə və resursları səmərəli şəkildə bölüşdürməyə kömək edir. Məsələn, konsaltinq firması məsləhət xidmətləri, təlim proqramları və layihənin idarə edilməsi üçün ayrıca hesabatlar yarada bilər. Hesabatda bu cür detallılıq məqsədyönlü qərarların qəbulunu asanlaşdırır və bölmələr arasında hesabatlılığı artırır. Hesabatın düzgünlüyünü təmin etmək üçün maliyyə hesablarının tez-tez tutuşdurulması vacibdir. Üzləşdirmə uyğunsuzluqları müəyyən etmək üçün daxili qeydlərin bank hesabları və ya təchizatçı hesab-fakturaları kimi xarici hesabatlarla uyğunlaşdırılmasını nəzərdə tutur. Bu prosesin mühasibat proqramı vasitəsilə avtomatlaşdırılması vaxta qənaət edə və səhvləri azalda bilər. Müntəzəm üzləşdirmələr təkcə maliyyə hesabatlarının düzgünlüyünü yaxşılaşdırmır, həm də şəffaflığı artırır, maraqlı tərəflərlə etimadı artırır və tənzimləyici standartlara uyğunluğu təmin edir. Aydın KPI-lərə, seqmentlərə bölünmüş hesabatlara və dövri uyğunlaşdırmaya diqqət yetirməklə, xidmət sektoru müəssisələri maliyyə hesabatlarının dəqiqliyini və etibarlılığını artıra bilər. Bu təcrübələr məlumatlı qərar qəbul etməyə imkan verir, maliyyə idarəçiliyini gücləndirir və rəqabətli sənayedə uzunmüddətli artımı dəstəkləyir.

Bulud əsaslı mühasibat proqramı çeviklik, genişlənmə və real vaxt rejimində maliyyə məlumatlarına çıxış təmin edərək, xidmət sektoru bizneslərində mühasibat uçotu və hesabat problemlərini həll etmək üçün güclü həll təklif edir. Bulud uçotu sistemləri mahiyyət etibarilə miqyaslana bilir, yəni müəssisələr proqram təminatını artan ehtiyaclarına asanlıqla uyğunlaşdıra bilərlər [9, s.72]. Biznesin yeni coğrafi bölgələrə genişlənməsindən və ya yeni xidmət xətləri əlavə etməsindən asılı olmayaraq, bulud əsaslı həllər aparat və ya infrastruktura əhəmiyyətli investisiyalar tələb etmədən bu dəyişiklikləri yerinə yetirə bilər. Bu miqyaslılıq xidmət sektoru bizneslərinə hətta inkişaf etdikcə də səmərəli mühasibat uçotu təcrübələrini saxlamağa imkan verir, maliyyə əməliyyatlarının rasional və idarə oluna bilən qalmasını təmin edir. Bulud əsaslı mühasibat proqramı uzaqdan giriş imkanı verir, biznes sahiblərinə, menecerlərə və mühasiblərə internet bağlantısı olan istənilən yerdən maliyyə məlumatlarına daxil olmaq imkanı verir. Bu, məlumatların daxil edilməsi, hesab-faktura, hesabat və təhlil üçün vahid platforma təmin edən, bir çox yeri və ya uzaq komandaları olan xidmət sektoru müəssisələri üçün xüsusilə faydalıdır. Uzaqdan giriş həmçinin komandalar arasında əməkdaşlığı asanlaşdırır, real vaxt yeniləmələrinə və daha tez qərar qəbul etməyə imkan verir. Bulud uçotu həlləri tez-tez real vaxt hesabatı və məlumatların sinxronizasiyası üçün funksiyaları ehtiva edir, bu da maliyyə hesabatlarının həmişə yeni olması deməkdir. Bu, maliyyə göstəricilərinin sürətlə dəyişən müştəri tələbləri və ya bazar şərtlərindən təsirlənə biləcəyi xidmət sektorundakı bizneslər üçün çox vacibdir. Dəqiq, real vaxt hesabatları yaratmaq imkanı daha yaxşı qərarların qəbul edilməsini təmin edir və maliyyə şəffaflığını artırır. Bulud əsaslı mühasibat proqram təminatını qəbul etməklə xidmət sektoru müəssisələri öz maliyyələrinin idarə edilməsində səmərəlilik, çeviklik və dəqiqlik əldə edərək, mühasibat uçotu və hesabat problemlərinin bir çoxunu həll edə bilərlər.

Süni İntellekt (AI) və Maşın Öyrənmə (ML) xidmət sektoru bizneslərində mühasibat uçotu və hesabat problemlərini həll etmək üçün innovativ həllər təklif edir, proqnozlaşdırıcı anlayışlar, təkmilləşdirilmiş dəqiqlik və təkmilləşdirilmiş səmərəlilik təmin edir. Süni intellekt alətləri gəlir artımı, müştəri tələbi və ya xidmətdən istifadə kimi gələcək tendensiyaları proqnozlaşdırmaq üçün

tarixi maliyyə məlumatlarını təhlil edə bilər [2, s.39]. Proqnozlaşdırıcı analitikadan istifadə etməklə xidmət müəssisələri bazar dəyişikliklərini qabaqcadan görə bilər, qiymət strategiyalarını tənzimləyə və resursları daha effektiv şəkildə bölüşdürə bilər. Məsələn, süni intellekt yüksək tələbat dövrlərini təxmin edə bilir, şirkətlərə kadr səviyyələrini və inventarları daha yaxşı idarə etməyə, əməliyyat səmərəliliyini və gəlirliliyi optimallaşdırmağa imkan verir. Maşın öyrənmə alqoritmləri anomaliyalar və ya qeyri-adi nümunələr üçün maliyyə məlumatlarını davamlı olaraq izləyə bilər. Bu imkan xüsusilə dələduzluğun aşkarlanması üçün faydalıdır, çünki AI real vaxt rejimində qeyri-qanuni əməliyyatları və ya uçot uyğunsuzluqlarını qeyd edə bilər. Anomaliyaların aşkarlanmasını avtomatlaşdırmaqla, müəssisələr problemləri proaktiv şəkildə həll edə, maliyyə səhvləri və ya fırıldaqçılıq riskini azalda və hesabatların dəqiq və qaydalara uyğun olmasını təmin edə bilər. Süni intellekt məlumatların daxil edilməsi, hesab-fakturanın yaradılması və uzlaşma kimi təkrarlanan uçot tapşırıqlarını avtomatlaşdıra bilər. Avtomatlaşdırma əl ilə proseslərə sərf olunan vaxtı azaldır, insan səhvlərini minimuma endirir və iş axınının səmərəliliyini artırır. Süni intellekt alətləri həmçinin maliyyə hesabatlarını optimallaşdıra bilər, hesabatların daimi insan müdaxiləsinə ehtiyac olmadan operativ və dəqiq şəkildə yaradılmasını təmin edir. Süni intellekt və maşın öyrənməsinin mühasibat təcrübələrinə inteqrasiyası xidmət sektoru bizneslərinə gələcək tendensiyaları proqnozlaşdırmağa, maliyyə anomaliyalarını aşkar etməyə və vaxt aparan tapşırıqları avtomatlaşdırmağa imkan verir, həm əməliyyat səmərəliliyini, həm də hesabatların dəqiqliyini artırır.

Blockchain texnologiyası xidmət sektoru bizneslərində mühasibat uçotu və hesabat problemlərinə təhlükəsiz və şəffaf həll təklif edir. Mərkəzləşdirilməmiş kitab sistemlərindən istifadə etməklə blokçeyn məlumatların bütövlüyünü təmin edir, təhlükəsizliyi artırır və maliyyə əməliyyatlarının ümumi səmərəliliyini artırır. Blockchain-in qeyri-mərkəzləşdirilmiş təbiəti o deməkdir ki, bütün maliyyə əməliyyatları ictimai kitabda qeyd olunur və onları dəyişməz və izlənilə bilər. Hər bir əməliyyat kriptoqrafik cəhətdən qorunur və əvvəlki qeydlərlə əlaqələndirilir ki, məlumat qeydə alındıqdan sonra onun dəyişdirilməsi mümkün deyil. Bu, görünməmiş şəffaflıq səviyyəsini yaradır, auditorlara, maraqlı tərəflərə və tənzimləyicilərə real vaxt rejimində maliyyə məlumatlarına çıxış imkanı verir. Etibar və hesabatlılığın vacib olduğu xidmət sektoru müəssisələrində blokçeynin şəffaflığı fırıldaqçılıq riskini azaldır və maliyyə etibarını artırır. Ənənəvi mühasibat uçotu sistemlərində çox vaxt çoxlu vasitəçilər və uzun uzlaşma prosesləri iştirak edir ki, bu da gecikmələrə və səhvlərə səbəb ola bilər. Blockchain avtomatik olaraq yoxlanılan və blokçeynində qeydə alınan peer-to-peer əməliyyatlarına imkan verməklə vasitəçilərə ehtiyacı aradan qaldırır [5, s.73]. Bu, mühasibat uçotu və hesabat proseslərini sadələşdirir, inzibati məsrəfləri və məlumatların əl ilə daxil edilməsi, tutuşdurulması və hesabatların yaradılmasına sərf olunan vaxtı əhəmiyyətli dərəcədə azaldır. Blockchain həmçinin koda yazılmış müqavilənin şərtləri ilə öz-özünə icra edilən müqavilələr olan ağıllı müqavilələri də dəstəkləyir. Xidmət sektorunda müəssisələr ödəniş proseslərini avtomatlaşdırmaq üçün ağıllı müqavilələrdən istifadə edərək, əməliyyatların yalnız əvvəlcədən müəyyən edilmiş şərtlər yerinə yetirildikdə icrasını təmin edə bilərlər. Bu avtomatlaşdırma səhvlər potensialını minimuma endirir və maliyyə əməliyyatlarının sürətini və dəqiqliyini artırır. Blockchain texnologiyasını inteqrasiya etməklə xidmət sektoru müəssisələri təhlükəsiz, şəffaf və səmərəli mühasibat uçotu və hesabat təcrübələrinə nail ola bilər, nəticədə etibarı artırır, xərcləri azaldır və ümumi əməliyyat performansını yaxşılaşdırır.

Xərclərin effektiv idarə edilməsi xidmət sektoru bizneslərində gəlirliliyin qorunması və maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi üçün çox vacibdir. Fəaliyyətə Əsaslanan Qiymətləndirmə (ABC) və möhkəm büdcə nəzarəti prosesləri kimi strategiyaların həyata keçirilməsi bizneslərə xərcləri daha dəqiq bölüşdürməyə, səmərəsizliyi müəyyən etməyə və maliyyə nəzarətini təkmilləşdirməyə kömək edir. Ənənəvi məsrəflərin hesablanması metodları çox vaxt xidmət müəssisələrində resursların necə istehlak edildiyi barədə aydın təsəvvür yarada bilmir və bu da xərclərin qeyri-dəqiq bölüşdürülməsinə gətirib çıxarır [7, s.86]. Fəaliyyətə əsaslanan məsrəflərin hesablanması (ABC) bunu sadəcə geniş orta göstəricilərdən istifadə etməklə deyil, onları idarə edən fəaliyyətlərə

əsaslanaraq xərcləri təyin etməklə həll edir. Müştəri dəstəyi, layihənin idarə edilməsi və ya keyfiyyət təminatı kimi xidmətin çatdırılması prosesində əsas fəaliyyətləri müəyyən etməklə, ABC müəssisələrə xərcləri daha dəqiq bölüşdürməyə imkan verir. Bu, yalnız xidmətlərin həqiqi dəyərini başa düşməyə kömək etmir, həm də səmərəsizlik və ya həddindən artıq xərcləmə sahələrini vurğulayır. Məsələn, bir xidmət şirkəti aşkar edə bilər ki, müştəri dəstəyi və ya inzibati tapşırıqlar qeyri-mütənasib şəkildə xərcləri artıraraq, xərclərin azaldılması və prosesin optimallaşdırılması üçün hədəflənmiş strategiyalara gətirib çıxarır. Xərclər üzərində nəzarəti saxlamaq və maliyyə hədəflərinin yerinə yetirilməsini təmin etmək üçün dəqiq müəyyən edilmiş büdcələşdirmə prosesinin yaradılması əsas şərtdir. Xidmət sektoru müəssisələri gözlənilən gəlirləri, xərcləri və resurs ayırmalarını təfərrüatlandıran illik və ya rüblük büdcələr hazırlamalıdırlar. Müntəzəm olaraq faktiki performansı büdcə ilə müqayisə etmək fərqləri müəyyən etməyə kömək edir və müəssisələrə düzəldici tədbirlər görməyə imkan verir. Məsələn, əgər faktiki xərclər müəyyən sahələrdə büdcədə nəzərdə tutulmuş rəqəmləri üstələyirsə, bu, səmərəsizliyi və ya həll edilməli olan gözlənilməz problemləri göstərə bilər. Bundan əlavə, büdcənin dövri nəzərdən keçirilməsi bazar şərtləri və ya xidmət tələbləri dəyişdikcə maliyyə planlarına düzəliş etmək üçün çeviklik təmin edir [3, s.134]. Fəaliyyətə əsaslanan məsrəflərin hesablanması və möhkəm büdcə nəzarətinin tətbiqi ilə xidmət sektoru müəssisələri öz məsrəf strukturlarını daha aydın başa düşə, səmərəsizliyi aşkarlaya və ümumi maliyyə idarəçiliyini təkmilləşdirə, gəlirliliyin və davamlı artımın artmasına səbəb ola bilər.

Xidmət sektoru müəssisələrində mühasibat uçotu və hesabat problemlərinin həlli kadrların davamlı inkişafına diqqət yetirməyi və şöbələr arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsini tələb edir. Mütəmadi kadr hazırlığına sərmayə qoymaq və funksional komandalar yaratmaqla müəssisələr mühasibat uçotu və hesabat proseslərinin dəqiqliyini, səmərəliliyini və uyğunlaşma qabiliyyətini artıra bilərlər. Mühasibat işçilərinin sənayedəki ən son tənzimləmə dəyişiklikləri, texnologiyalar və qabaqcıl təcrübələrdən xəbərdar olmasını təmin etmək üçün müntəzəm təlimlər vacibdir. Mühasibat uçotu standartları, vergi qaydaları və maliyyə hesabatlarına dair tələblər daim təkmilləşir və işçilər bu dəyişiklikləri idarə etmək üçün bilik və bacarıqlarla təchiz olunmalıdırlar. Yeni mühasibat proqramları, avtomatlaşdırma vasitələri və süni intellekt (AI) və blokçeyn kimi inkişaf etməkdə olan texnologiyalar üzrə təlimlərin verilməsi mühasibat qruplarına daha səmərəli və dəqiq işləməyə imkan verəcək. Bundan əlavə, etika, fırıldaqçılığın aşkar edilməsi və daxili nəzarət üzrə təlimlər işçilərin düzgünlüyü və uyğunluğu qoruyub saxlamasını təmin edir, səhvlər və ya maliyyə səhv hesabatları riskini minimuma endirir. Mühasibat uçotu, əməliyyatlar və İT peşəkarlarından ibarət çarpaz funksional komandaların yaradılması bizneslərin hesabat məsələlərini həlletmə üsulunu əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşdirə bilər. Mühasibat uçotu mütəxəssisləri tez-tez maliyyə hesabatlarına və uyğunluğa diqqət yetirirlər, əməliyyat qrupları gündəlik xidmətlərin çatdırılmasını dərindən başa düşürlər və İT komandaları proqram həllərinin tətbiqi üçün çox vacibdir. Birgə işləməklə, bu qruplar biznesin həqiqi fəaliyyətini əks etdirən daha dəqiq, təsirli hesabatlar hazırlaya bilərlər [1, s.99]. Məsələn, əməliyyat işçiləri məsrəf amilləri və səmərəlilik göstəriciləri haqqında məlumat verə bilər, İT isə real vaxt hesabat sistemlərinin inteqrasiyasını dəstəkləyə bilər. Bu şəkildə əməkdaşlıq daha yaxşı ünsiyyəti gücləndirir və bütün departamentlərin maliyyə hesabatlarına yanaşmalarında uyğunlaşmasını təmin edir. Kadr hazırlığına üstünlük verməklə və funksiyalararası komandalar yaratmaqla xidmət sektoru müəssisələri daxili potensialı inkişaf etdirə, hesabatların düzgünlüyünü təkmilləşdirə və maliyyə idarəetməsinin dinamik çağırışlarına daha yaxşı cavab verə bilər. Bu strategiyalar təkcə mühasibat uçotu proseslərini sadələşdirmir, həm də davamlı təkmilləşdirmə və uyğunlaşma mədəniyyətini dəstəkləyir.

Nəticə

Xidmət sektoru müəssisələrində mühasibat uçotu və hesabat problemlərinin həlli tənzimləmə qaydalarına uyğunluğu, texnoloji irəliləyişləri və bu müəssisələrin unikal əməliyyat xüsusiyyətlərini balanslaşdıran çoxşaxəli yanaşma tələb edir. Əsas diqqət məlumatlı qərarların qəbulu və

davamlı inkişaf üçün vacib olan maliyyə sənədlərində şəffaflığın, dəqiqliyin və səmərəliliyin təşviqinə yönəldilməlidir. Əsas həll yollarından biri xidmət yönümlü müəssisələr üçün hazırlanmış qabaqcıl rəqəmsal alətlər və proqram təminatından istifadə etməkdir. Bulud əsaslı mühasibat sistemləri, süni intellekt və maşın öyrənməsi kimi texnologiyalar prosesləri sadələşdirə, insan səhvlərini minimuma endirə və real vaxt rejimində məlumatların əlçatanlığını təmin edə bilər. Bu yeniliklər nəinki dəqiqliyi artırır, həm də inkişaf edən hüquqi standartlara uyğunluğu asanlaşdırır. Mühasibat uçotunun standartlaşdırılması eyni dərəcədə vacibdir. Abunə əsaslı modellər üçün gəlirin tanınması və ya qeyri-maddi aktivlərin qiymətləndirilməsi kimi xidmət sənayesinin nüanslarını əks etdirən sektora xas təlimatların hazırlanması maliyyə hesabatlarında uyğunsuzluqları və qeyri-müəyyənlikləri azalda bilər. Bu çərçivələrin yaradılması və vaxtaşırı yenilənməsi üçün siyasətçilər, peşəkar qurumlar və sənaye liderləri arasında əməkdaşlıq çox vacibdir. İnsan kapitalına sərmayə qoyuluşu digər mühüm komponentdir. Mühasibat işçiləri üçün davamlı təlim və peşəkar inkişaf onlara dəyişən qaydalardan xəbərdar olmağa və ən yaxşı təcrübələri mənimsəməyə kömək edə bilər. Bundan əlavə, təşkilatlar daxilində etik mühasibat uçotu mədəniyyətinin təşviqi maliyyə hesabatlarının təkcə uyğun deyil, həm də etibarlı olmasını təmin edir. Nəhayət, müəssisələr uyğunsuzluqları dərhal müəyyən etmək və aradan qaldırmaq üçün daxili nəzarət və auditlərə üstünlük verməlidirlər. Güclü daxili audit mexanizmi əməliyyat səmərəliliyini artırarkən səhvlərə və saxtakarlığa qarşı qoruyucu vasitə kimi çıxış edir. Xidmət sektoru müəssisələrində uçot və hesabat məsələlərinin həlli texnologiya, standartlaşdırma, təlim və güclü idarəetmənin strateji birləşməsini tələb edir. Bu tədbirləri qəbul etməklə təşkilatlar öz maliyyə idarəçiliyini təkmilləşdirə, qaydalara daha effektiv əməl edə və maraqlı tərəflərlə inam yarada, bununla da getdikcə dinamikləşən bazarda rəqabət üstünlüyünü təmin edə bilərlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Adams, K. Financial Reporting in Service Enterprises / K. Adams. – London: Routledge, – 2021. – 330 p.
2. Brown, R. Management Accounting in Service Industries / R. Brown. – London: Palgrave Macmillan, – 2018. – 310 p.
3. Clark, E. Accounting and Reporting Practices in Service Firms / E. Clark. – Los Angeles: Sage Publications, – 2018. – 300 p.
4. Davis, L. Financial Management for Service Sector Firms / L. Davis. – New York: Wiley, – 2020. – 350 p.
5. Green, T. Principles of Accounting for the Service Industry / T. Green. – Oxford: Oxford University Press, – 2020. – 310 p.
6. Harris, B. Service Industry Accounting: Challenges and Solutions / B. Harris. – London: Springer, – 2019. – 290 p.
7. Johnson, M. Cost Accounting and Service Industries / M. Johnson. – Boston: Pearson, – 2017. – 320 p.
8. Smith, J. Financial Accounting for Service Sector Enterprises / J. Smith. – New York: Routledge, – 2020. – 350 p.
9. Taylor, P. Accounting for Non-Profit and Service Sector Organizations / P. Taylor. – Cambridge: Cambridge University Press, – 2021. – 280 p.
10. White, A. Accounting and Financial Reporting in Service Organizations / A. White. – Chicago: University of Chicago Press, – 2019. – 275 p.

Вусала Муса кызы Бабаева
д.ф.э, преподаватель Азербайджанской Академии Труда и Социальных Отношений,
Фарид Шахбаз оглу Азимли
магистрант, Азербайджанская Академия Труда и Социальных Отношений
E-mail: feridezimli46@gmail.com

Пути решения проблем учета и отчетности на предприятиях сферы услуг

Резюме

Целью исследования - является изучение путей решения проблем учета и отчетности на предприятиях сферы услуг.

Методология исследования – в работе использовались методы анализа, синтеза и сравнения. Для достижения научных результатов работы использовались системный, процессный, ресурсный и эффективный подходы.

Прикладная значимость исследования - предприятия, работающие в сфере услуг, сталкиваются с особыми трудностями в учете и отчетности из-за проблем с нематериальными активами, разнородными потоками доходов и распределением затрат. Решения включают принятие отраслевых стандартов бухгалтерского учета, внедрение передовых технологий, таких как искусственный интеллект и облачные системы, а также повышение уровня подготовки персонала для составления точной отчетности. Это повышает финансовую прозрачность и операционную эффективность, способствуя принятию более обоснованных решений.

Результаты исследования - показывают сильную взаимосвязь между внедрением современных систем бухгалтерского учета, таких как облачные платформы и аналитика данных в реальном времени, и повышением точности, своевременности и надежности финансовой отчетности.

Оригинальность и научная новизна исследования - Данное исследование развивает данную область, уникальным образом сочетая как традиционные принципы бухгалтерского учета, так и современные технологические инновации для удовлетворения конкретных потребностей сферы услуг. Научные инновации заключаются в объединении технологий автоматизации, таких как искусственный интеллект и блокчейн, для повышения безопасности данных, снижения человеческого фактора и обеспечения бесперебойного соблюдения нормативных требований. Исследование предлагает перспективную методологию, позволяющую предприятиям эффективно решать меняющиеся проблемы бухгалтерского учета и отчетности, предлагая адаптивный и масштабируемый подход.

Ключевые слова: сфера услуг, предприятия, сервисные предприятия, бухгалтерский учет, организация отчетности

Babayeva Vusala Musa
d.p.e, teacher, Azerbaijan Academy of Labor and Social Relations,
Farid Shahbaz Azimli
Master's student, Azerbaijan Academy of Labor and Social
E-mail: Relationsferidezimli46@gmail.com

Ways to solve accounting and reporting problems in enterprises operating in the service sector

Summary

The purpose of the study - is to investigate ways of solving accounting and reporting problems in enterprises operating in the service sector.

Research methodology - analysis, synthesis and comparative methods were used in the research work. Systematic, process, resource and effective approaches were used to achieve the scientific results of the work.

Applied significance of the study - enterprises operating in the service sector face unique difficulties in accounting and reporting due to problems related to intangible assets, various income streams and cost allocation. Solutions include the adoption of industry-specific accounting standards, the introduction of advanced technologies such as AI and cloud-based systems, and increasing staff training for accurate reporting. Improving financial transparency and operational efficiency, facilitating better decision-making.

Research results - the findings reveal a strong relationship between the implementation of advanced accounting systems such as cloud-based platforms and real-time data analytics and improved accuracy, timeliness and reliability in financial reporting.

Originality and scientific novelty of the study - This study advances the field by uniquely combining both traditional accounting principles and modern technological innovations to meet the specific needs of the service sector. The scientific novelty lies in the integration of automation technologies such as artificial intelligence and blockchain to increase data security, reduce human errors, and ensure flawless compliance with regulatory requirements. The study provides a promising methodology for enterprises to effectively solve emerging accounting and reporting problems by offering an adaptive and scalable approach.

Keywords: service sector, enterprises, service enterprises, accounting, reporting organization